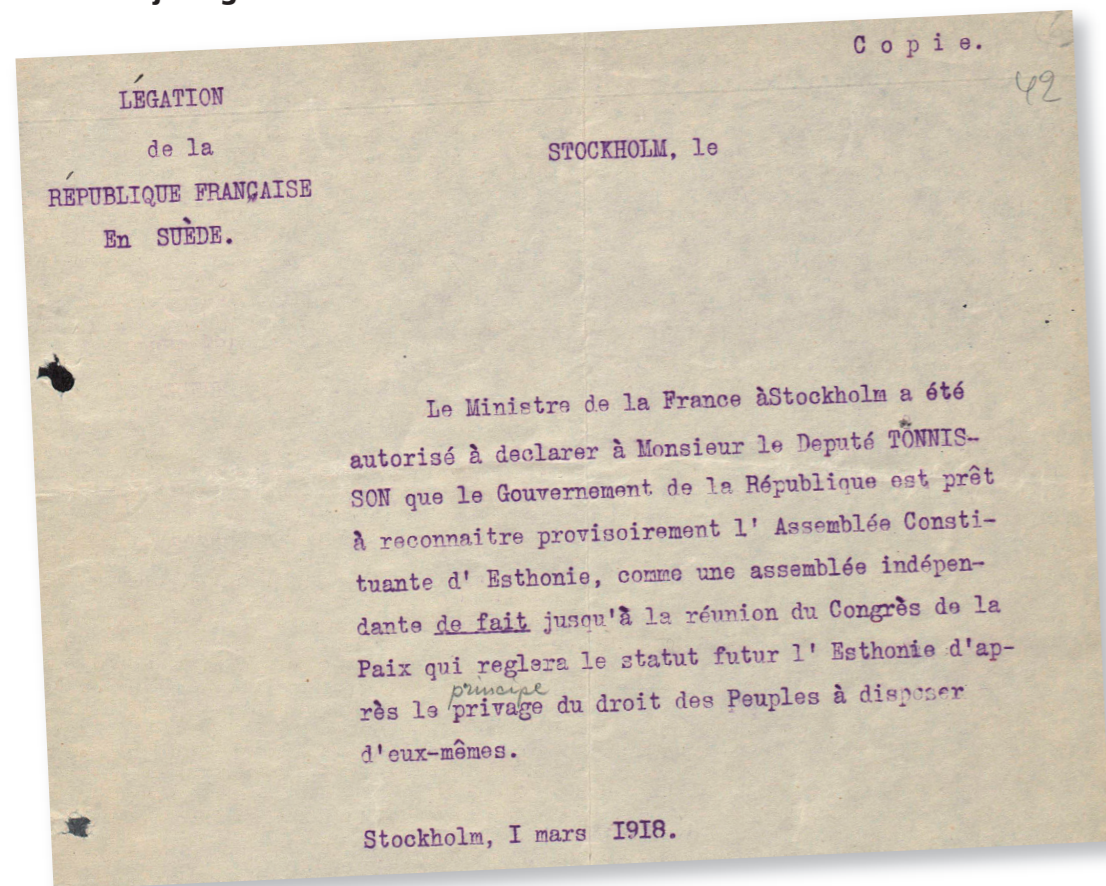

Teekond Eesti riikluse tunnustamiseni

On üldtuntud fakt, et esimene välisriik, kes iseseisvuse taastanud Eesti Vabariiki ametlikult tunnustas, oli Island – seda juba 22. augustil 1991. aastal. Selle sündmuse mälestuseks on nime saanud Islandi väljak Tallinnas, mille ääres paikneb täna välisministeeriumi hoone. 1918. aasta iseseisvusdeklaratsiooni järel oli sarnaste dokumentide hankimine aga palju keerukam ja aeganõudvam.

Prantsusmaa Stockholmi saatkonna tunnustus Eesti asutavale kogule 1. märtsist 1918 (ERA.957.18.31, l. 42)

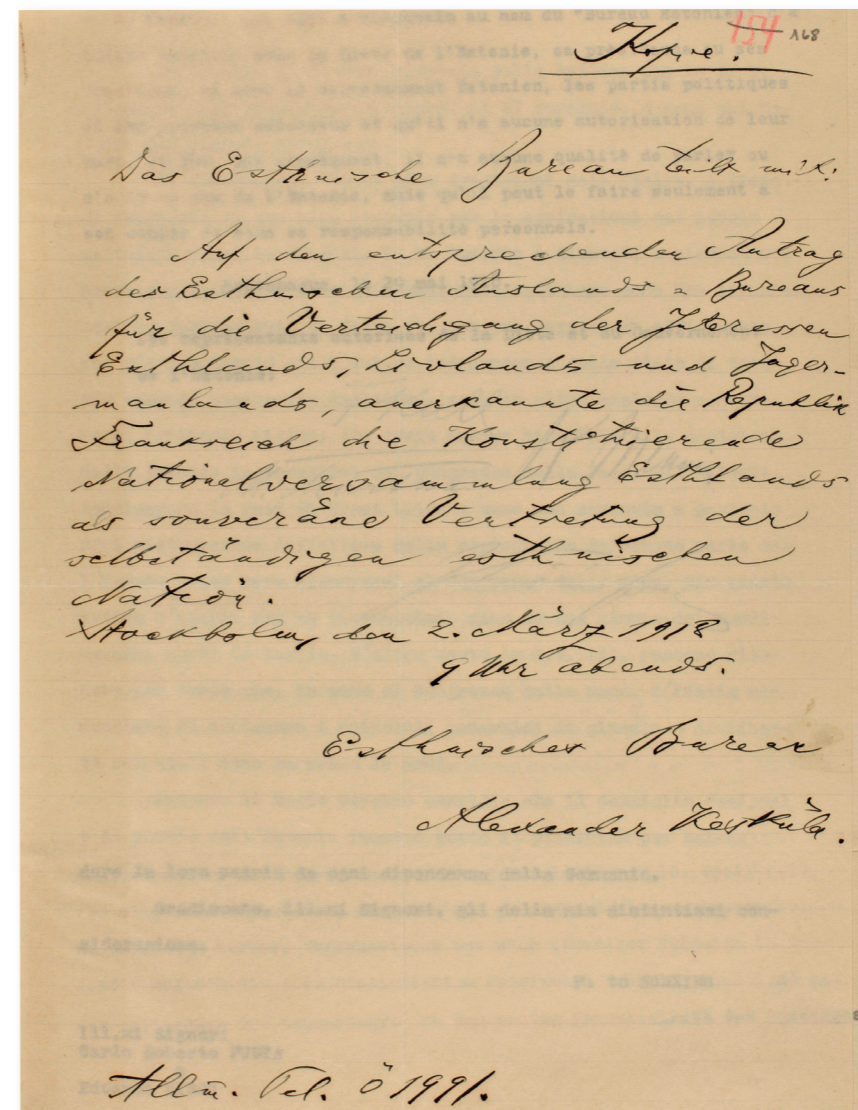
Eesti-sarnastele riiklikele moodustisele, mille iseseisvusest polnud varem keegi unistadagi osanud, ei tahtnud oma tõelist – *de jure* – tunnustust esialgu anda ükski välisriik. Siiski nõustusid mitmed neist tunnustama eestlaste rahvuslikke omavalitsus-institutsioone *de facto* – ajutiselt ja muid lisakohustusi võtmata, kuni Venemaa tulevikuga seotud küsimused esimese maailmasõja järgsel rahukonverentsil lahenduse leiavad. Esmaste *de facto* tunnustustena mainitakse teatmeteostes tavaliselt 1918. aasta maikuust pärinevaid Suurbritannia, Prantsusmaa ja Itaalia tunnustusi Eesti maapäevale, mille nõutasid välja Eesti välisdelegatsiooni liikmed Ants Piip, Karl Robert Pusta ja Eduard Wirgo. Ehkki suuremat praktilist tähendust neil dokumentidel polnud, sest maapäev ise oli laiali saadetud ning Eesti ala Saksa vägede poolt okupeeritud, asutati neile tuginedes Londonis ja Pariisis Eesti ajutised esindused. Kindlasti mõjusid need positiivselt ka eestlaste moraaleile.

Ometi tuli nende esimeste *de facto*-degi saamiseks pidada välisriikide esindajatega tihedaid läbirääkimisi ning mõnikord

eelnes neile veel omalaadne eel-*de facto*. Nii laekuski kinnitus esimeselt välisriigilt, kes oli valmis Eesti riiklusega seotud esinduskogu tunnustama, juba 1. märtsil 1918. aastal, kõigest mõni päev pärast iseseisvuse väljakuulutamist.

Dokumendi, mis on siinkohal esitatud ära kirjana, väljastas Eesti välisdelegatsiooni liikmele Jaan Tõnissonile Prantsuse saatkond Stockholmis. Nagu saadik kirjutab, oli Prantsuse Vabariigi valitsus andnud talle volituse teatada saadik Tõnissonile, et Prantsusmaa on valmis Eesti asutavat kogu iseseisva esinduskoguna ajutiselt *de facto* tunnustama – seda kuni rahukonverentsi kokkutulekuni, mis Eesti tuleviku küsimuse riigiõiguseks ära otsustab.

Energilisi läbirääkimisi Saksa, Prantsuse ja Suurbritannia saatkondadega oli Tõnisson alustanud kohe, kui ta 25. jaanuaril 1918. aastal Stockholmis jõudis. Tõnisson protesteeris Eesti- ja Liivimaa rüütelkondade „iseseisvusdeklaratsiooni“ vastu, mille baltisakslaste esindajad andsid eestlaste ja lätlaste arvamust küsimata 28. jaanuaril üle Nõukogude Venemaa esindajale

Jaan Tõnissoni omakäeline koopia Aleksander Kesküla pressiteatest Rootsiajalehtede 2. märtsist 1918 (ERA.2124.2.321, l. 168)

Stockholmis. Omapoelses vastulauses kinnitas Tõnisson, et Eesti oli ennast juba iseseisvaks kuulutanud – seda 28. novembril 1917. aastal, kui maapäev nimetas end Eesti kõrgeimaks võimuorganiks. Lisaks pidi peatselt kokku tulema asutav kogu.

Tõnisson jättis hea mulje nii Briti saadikule Esme Howardile, kui Prantsuse saadikule Eugène Thiébaud'le, kes soovitas Prantsuse välisministril eestlaste püüdlusi toetada. Eriti resoluutseks muutus Tõnisson aga pärast seda, kui Saksamaa alustas Brestitovski rahuläbirääkimiste katkemise järel pealetungi Eesti maismaal. 21. veebruaril teatas Tõnisson Howardile, et lähiajal on oodata nii asutava kogu kokkukutsumist kui ka selle kogu väljastatud uut iseseisvusdeklaratsiooni, ning märkis, et kui Suurbritannia Eesti iseseisvust ka lõplikult ei tunnusta, oleks eestlaste vastupanu seisukohalt oluline, kui asutavat kogu tunnustataks vähemalt ajutiselt *de facto*. Nii Prantsuse kui ka Suurbritannia saadik pidasid sellist Saksamaa vastu suunatud žesti soovitatavaks ning mõlema valitsuse ajutised tunnustused saabusid asutavale kogule vastavalt 1. ja 20. märtsil.

Selles, et just Prantsusmaa taolise sammu esimesena ette võttis, olid omad teened saatkonna lähedasel kaastöötajal, eestlasel Aleksander Keskülal, kes oli juba 1917. aastast alates juhtinud Stockholmis Eesti esimest mitteametlikku (ja kodueestlastele täiesti tundmatut) välisesindust, nn. Eesti bürood. Prantsuse saatkond oli viimast rahastanud kui saksavastast propagandasutust ning just Kesküla oli see, kes Tõnissoni prants-

lastele tutvustas. Vaatamata asjaolule, et tunnustus oli väljastatud nimeliselt Jaan Tõnissonile, püüdis Kesküla seda iseenda saavutusena välja reklaamida, nagu näitab teine siinkohal välja toodud dokument. Selleks on Tõnissoni omakäeline ära kiri 2. märtsil Rootsiajalehtede saadetud pressiteatest, mille oli Eesti büroo nimel koostanud Aleksander Kesküla. Teatest tuleb välja, nagu oleks Prantsuse valitsus tunnustanud Eesti asutavat kogu mitte Tõnissoni, vaid hoopis „Eesti-, Liivi- ja Ingerimaa huvisid kaitsva Eesti välisbüroo“ vastaval palvel.

Üldsõnalisusele vaatamata avaldasid need omalaadsed eel-*de facto*-d siiski soovitud mõju. Eesti ajutise valitsuse sekretär Eduard Laaman on meenutanud 1918. varakevadet hiljem nõnda: „[m]eeleolu okupatsiooni all oli väga kibe, – seda suurem oli siis rõõm, kui Helsingi kaudu saime esimese pataka Tõnissoni raporteid Stockholmist, et välismaailmas pole meid veel ära unustatud. Ja rõõm muutus päris juubeldamiseks, kui tuli teada, et Entente meid *de facto* tunnustab. Vististi märkasid sakslased seda meie häbematuist nägudestki.“

Esimestele ajutistele tunnustustele lisandus 1919. aastal veel rida teisi. Esimeseks nõ tõeliseks, *de jure* tunnustuseks võib pidada aga alles Tartu rahulepingu sõlmimisega 1920. aasta veebruaris saabunud tunnustust Nõukogude Venemaalt, ning sellele järgnesid peagi juba ülejäänud riigid. •

Mart Kuldkepp, ajaloolane ja skandinavist